

Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна

Економічний факультет

Кафедра економіки та менеджменту

Кваліфікаційна робота бакалавра

на тему: «ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ВЛАДИ ЯК ЧИННИК МІСЦЕВОГО
РОЗВИТКУ»

Виконав: студент 4 курсу, групи
ЕЛ- 41

Спеціальності 281 «Публічне
управління та адміністрування»
Освітньо-професійної програми
«Публічне управління та
адміністрування»

_____ Д.С. Ярош

Керівник наукової роботи:
к.держ.упр., доцент кафедри
економіки та менеджменту

_____ Т.О. Самофалова

Рецензент:
_____

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Факультет економічний
Кафедра економіки та менеджменту
Рівень вищої освіти (освітньо-кваліфікаційний рівень) бакалавр
Напрямок підготовки
Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
Г.О.Дорошенко
(підпис) (ініціали, прізвище)
«___» _____ 2023 року

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ (ПРОЕКТ)

Яроша Дмитра Сергійовича
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи “Децентралізація влади як чинник місцевого розвитку”

керівник роботи Тетяна Олександрівна Самофалова, к.держ.упр., доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від “___” _____ 20__ року

№ _____

2. Строк подання студентом роботи 25.05.2023

3. Перелік питань, які потрібно розробити: сутність, особливості та принципи діяльності децентралізації; методи державного регулювання малого підприємництва; природа децентралізації влади; аналіз децентралізації влади як чинника місцевого розвитку на сучасному етапі розвитку держави; стратегії децентралізації на регіональному рівні.

4. План роботи.

№ з/п	Послідовність підготовки кваліфікаційної роботи	Термін завершення етапів роботи
1.	Вибір теми і подання заяви на ім'я завідувача кафедри про обрання теми кваліфікаційної роботи	15.06.2022

2.	Формулювання та оформлення завдань кваліфікаційної роботи	14.09.2022
3.	Узгодження з керівником плану кваліфікаційної роботи	18.02.2023
4.	Підготовка першого розділу роботи	11.03.2023
5.	Збір і обробка емпіричних даних та їх узагальнення в другому розділі роботи	13.04.2023
6.	Написання вступу, висновків та рекомендаційного підрозділу кваліфікаційної роботи	11.05.2023
7.	Подання чорнового варіанту всієї кваліфікаційної роботи керівнику	25.05.2023
8.	Подання кваліфікаційної роботи на кафедру економіки та менеджменту	06.06.2023

5. Дата видачі завдання 14 вересня 2022 р.

Студент	_____	_____ Д.С. Ярош _____
	(підпис)	(прізвище та ініціали)
Керівник роботи	_____	_____ Т.О. Самофалова _____
	(підпис)	(прізвище та ініціали)
Гарант освітньої програми	_____	_____ В.Ю. Прокопенко _____
	(підпис)	(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ ЯК ЧИННИКА МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ.....	8
1.1. Означення понять "децентралізація" та "місцевий розвиток"	8
1.2. Історія децентралізації в Україні.....	12
1.3. Законодавча база децентралізації влади в Україні.....	17
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ВПЛИВУ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА МІСЦЕВИЙ РОЗВИТОК.....	23
2.1. Аналіз соціально-економічного впливу децентралізації на місцевий розвиток: зростання інвестицій, збільшення податкових надходжень та інших економічних показників	23
2.2. Аналіз політичного впливу децентралізації на місцевий розвиток: зміни у структурі та функціях місцевих органів влади, збільшення впливу місцевих громад на прийняття рішень на рівні області та держави	30
2.3. Шляхи удосконалення впливу децентралізації влади на місцевий розвиток	36
ВИСНОВКИ.....	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	45
ДОДАТКИ.....	51

ВСТУП

Актуальність теми. Децентралізація влади є темою не лише в Україні, але й у багатьох країнах світу. Це процес передачі повноважень та фінансових ресурсів від центральної до місцевих органів влади з метою забезпечення більш ефективного та демократичного управління. Останнім часом децентралізація в Україні отримала особливий розгляд у зв'язку з впровадженням реформи децентралізації влади, що передбачає передачу повноважень та фінансових ресурсів з центрального на місцевий рівень.

Вагомий внесок щодо дослідження децентралізації влади здійснили такі українські та зарубіжні вчені: А. Ткачук, К. Ліньов, Аллен Р. Шик, Норман Л. Джонсон, Ілля Сомін.

У сучасному світі децентралізація влади є одним з ключових питань, що стосуються розвитку місцевих громад та регіонів. Вона дозволяє передати більшу частину владних повноважень з центрального рівня до місцевих органів влади, що дає змогу ефективніше вирішувати проблеми на місцевому рівні та забезпечити більш рівномірний розвиток всіх регіонів країни. У зв'язку з цим, дослідження впливу децентралізації влади на місцевий розвиток стає все більш актуальним.

Метою кваліфікаційної роботи є розроблення рекомендацій з удосконалення розвитку децентралізація влади як чинник місцевого розвитку.

Децентралізація влади є важливим чинником місцевого розвитку, оскільки забезпечує зростання ефективності та відповідальності місцевих органів влади, що, в свою чергу, сприяє підвищенню якості надання послуг мешканцям, залученню інвестицій, розвитку підприємництва та забезпеченню сталого розвитку міста. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі завдання:

- Забезпечення фінансової стійкості місцевих органів влади шляхом розширення фінансових повноважень, збільшення обсягу податкових надходжень та створення механізмів залучення інвестицій.

- Розвиток місцевого самоврядування та забезпечення активної участі мешканців у прийнятті рішень, зокрема, шляхом залучення їх до процесів планування та реалізації проектів розвитку.

- Зміцнення інституційної бази місцевого самоврядування, зокрема, шляхом створення ефективних механізмів управління містом, підвищення кваліфікації працівників місцевих органів влади та забезпечення їх сталого функціонування.

- Забезпечення рівних можливостей розвитку всіх територій міста шляхом створення механізмів регулювання територіального розвитку, розвитку інфраструктури та забезпечення рівного доступу до послуг.

- Розвиток міжмуніципальної співпраці, що дозволить місту реалізувати спільні проекти з іншими містами та областями.

Об'єкт дослідження: Міська територіальна громада, аналіз впливу децентралізації на економіку, інфраструктуру, соціальні послуги, ефективність управління та залучення громадськості до прийняття рішень на рівні територіальної громади.

Предмет: удосконалення процесів децентралізації влади як чинника місцевого розвитку.

Методологічною основою кваліфікаційної роботи є наукові методи. Основні результати кваліфікаційної роботи були отримані на основі таких методів: спостереження, порівняння, аналіз та синтез, індукція, моделювання, системний підхід до формування промислової політики.

Інформаційною базою дослідження є наукові праці закордонних та вітчизняних вчених, наукові статті, наукові доповіді, статистичні довідники, нормативні акти.

Практичне значення одержаних результатів полягає у виявленні шляхів удосконалення процесу децентралізації влади як чинника місцевого розвитку держави та формулюванні відповідних рекомендацій щодо діяльності органів державної влади.

Апробація: робота представлена у тезах науково-практичної конференції «Світ наукових досліджень», м. Тернопіль 2023.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ ЯК ЧИННИКА МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ

1.1. Означення понять "децентралізація" та "місцевий розвиток"

Децентралізація та місцевий розвиток є поняттями, які стали дуже актуальними для України в останні роки. Ці поняття пов'язані з процесом передачі повноважень та ресурсів від центрального рівня влади до місцевих органів самоврядування та з прагненням розвитку території країни.

Децентралізація - це процес передачі влади та повноважень з центрального рівня влади до місцевих органів самоврядування. У контексті України цей процес почався у 2014 році та продовжується до цього часу. Метою децентралізації є збільшення відповідальності місцевих органів влади за розвиток своїх територій, поліпшення якості та доступності послуг для громадян, а також забезпечення більш ефективного використання бюджетних коштів. Основні інструменти децентралізації - це передача повноважень та фінансових ресурсів місцевим органам влади, а також реформування територіального устрою країни [29, с. 28].

Місцевий розвиток - це процес покращення якості життя та забезпечення розвитку територій на місцевому рівні. В рамках місцевого розвитку місцеві органи влади спрямовують зусилля на розвиток економіки, інфраструктури, соціальної сфери та культури на своїх територіях. Метою місцевого розвитку є забезпечення рівномірного розвитку територій, зменшення соціально-економічних відмінностей між різними регіонами та забезпечення сталого розвитку країни в цілому.

Таким чином, децентралізація та місцевий розвиток - це два взаємопов'язаних процеси, які сприяють покращенню якості життя громадян

та забезпечують сталість розвитку країни. Децентралізація надає місцевим органам влади більшу відповідальність та повноваження для розвитку своїх територій, що дозволяє їм більш ефективно спрямовувати зусилля на розвиток економіки та соціальної сфери [44, с. 31].

Місцевий розвиток, в свою чергу, спрямовується на забезпечення рівномірного розвитку територій, поліпшення якості життя громадян та створення умов для залучення інвестицій та розвитку бізнесу на місцевому рівні. В рамках місцевого розвитку місцеві органи влади співпрацюють з громадськістю, бізнесом та іншими зацікавленими сторонами для досягнення спільних цілей.

У сучасних умовах децентралізація та місцевий розвиток є необхідними умовами для забезпечення ефективного функціонування держави та створення умов для розвитку країни в цілому. Розширення повноважень місцевих органів влади та покращення механізмів місцевого розвитку є важливими кроками для забезпечення сталого розвитку України в майбутньому [28, с. 211].

Для успішної реалізації процесу децентралізації та місцевого розвитку важливо підвищувати рівень свідомості та компетентності місцевих громад та органів влади. Необхідно розвивати інформаційні ресурси та інструменти, які допоможуть громадам та органам влади розуміти і використовувати можливості, які надає децентралізація.

Крім того, для досягнення успіху в цих процесах, необхідна ефективна співпраця між всіма зацікавленими сторонами, включаючи місцеву владу, громадськість, бізнес та інші суб'єкти.

У світлі влади, яка прийшла до влади в Україні в 2014 році, було започатковано процес децентралізації влади та місцевого розвитку. Зокрема, було створено громадські організації, які надають підтримку та допомогу місцевим громадам у реалізації проектів з розвитку своїх територій. Також було здійснено ряд реформ, які передбачають передачу повноважень з центрального на місцевий рівень [49, с. 20].

Основними принципами децентралізації є прозорість, відкритість та демократичність, а також забезпечення громадянської участі в прийнятті рішень та контролі за їх реалізацією. У свою чергу, місцевий розвиток передбачає планування та реалізацію проєктів, спрямованих на забезпечення розвитку економіки, соціальної та культурної сфери, розвиток інфраструктури та підтримку підприємницької діяльності

У контексті місцевого розвитку децентралізація є важливим чинником, який дозволяє залучати місцеві ресурси та експертизу до процесу прийняття рішень щодо розвитку регіонів. Децентралізація сприяє створенню умов для більш активної участі місцевих громад у прийнятті рішень щодо розвитку їхнього регіону, що сприяє формуванню більш збалансованих та ефективних рішень [25].

Разом з тим, поняття "місцевий розвиток" відноситься до процесу розвитку визначеного територіального об'єкту, наприклад, міста, села, району, області. Це процес змін, які відбуваються на місцевому рівні і спрямовані на поліпшення якості життя людей, збільшення економічного потенціалу території, забезпечення сталого розвитку та інші цілі.

У контексті децентралізації влади, місцевий розвиток може бути досягнутий шляхом делегування більшої влади та ресурсів на місцевий рівень, що дозволяє вирішувати проблеми та розвивати територію відповідно до конкретних потреб і можливостей місцевих громад. Таким чином, децентралізація влади є одним з інструментів, які можуть сприяти місцевому розвитку [3].

У загальному розумінні, децентралізація та місцевий розвиток є важливими поняттями, які допомагають розуміти процеси та інструменти забезпечення сталого розвитку територій та покращення якості життя людей. Ці поняття стали актуальними в контексті реформування влади в Україні та є предметом багатьох досліджень та обговорень у науковому та громадському середовищі.

Відповідно до Міністерства розвитку громад та територій України, децентралізація влади є процесом передачі повноважень та ресурсів з центральних до місцевих органів влади з метою забезпечення розвитку територій та підвищення якості життя населення.

Місцевий розвиток, з іншого боку, означає процес підвищення соціально-економічного рівня життя на місцевому рівні, забезпечення розвитку галузей та підвищення якості послуг, що надаються населенню. Місцевий розвиток включає в себе різноманітні заходи та проекти, спрямовані на покращення життя на місцевому рівні, такі як покращення інфраструктури, створення нових робочих місць, підвищення економічної активності населення та інші [26].

Важливо зазначити, що децентралізація та місцевий розвиток взаємопов'язані та взаємозалежні. Децентралізація забезпечує місцевим органам влади більше повноважень та ресурсів для реалізації проектів та програм, спрямованих на розвиток територій. З свого боку, місцевий розвиток стає результатом використання цих повноважень та ресурсів для реалізації проектів та програм на місцевому рівні.

Місцевий розвиток може мати різні аспекти, включаючи економічний, соціальний, культурний та екологічний розвиток. Економічний розвиток зазвичай пов'язаний з підвищенням рівня доходів та підприємницької активності на місцевому рівні. Соціальний розвиток орієнтований на покращення рівня благополуччя та здоров'я населення, забезпечення якісної освіти та медичного обслуговування, розвиток соціальних мереж і тд. Культурний розвиток пов'язаний з підвищенням рівня культурної активності та розвитку мистецтва, а екологічний розвиток - з покращенням стану навколишнього середовища [20, с. 256].

У свою чергу, децентралізація влади передбачає передачу владних повноважень з центральної влади до місцевих органів самоврядування, що дає змогу місцевим громадам самостійно вирішувати питання, що стосуються їхнього територіального громадського життя. Таким чином, децентралізація

влади створює умови для розвитку місцевої економіки, підвищення рівня соціальної та культурної активності населення, покращення стану довкілля та забезпечення більш ефективного та гнучкого управління на місцевому рівні.

Таким чином, децентралізація та місцевий розвиток є взаємопов'язаними поняттями, які сприяють розвитку місцевих громад та покращенню їхнього благополуччя.

Отже, децентралізація та місцевий розвиток є важливими процесами, які сприяють ефективному функціонуванню держави та забезпеченню сталого розвитку країни в цілому. Важливо розуміти, що ці процеси повинні бути реалізовані у співпраці між всіма зацікавленими сторонами та мають на меті поліпшення якості життя громадян та розвиток економіки на місцевому рівні. [48, с. 107].

1.2. Історія децентралізації в Україні

Децентралізація влади в Україні є одним з найбільш актуальних та головних напрямів реформування держави в останні роки. Цей процес має довгу історію, яка починається ще з доби незалежності України.

Після отримання незалежності в 1991 році Україна стала намагатися створити нову систему державного управління. Одним з основних завдань було забезпечення ефективного місцевого самоврядування, що було закріплено в Конституції України 1996 року. Втім, на практиці ця мета не була досягнута, оскільки держава не мала достатньої фінансової та технічної бази для забезпечення розвитку місцевого самоврядування [21].

У 2014 році, після подій Революції Гідності та зміни влади, уряд почав втілювати політику децентралізації влади, що полягала в передачі повноважень з центральної влади до місцевих органів самоврядування.

Першим кроком до реалізації цієї політики стало прийняття Закону "Про місцеве самоврядування в Україні" в 2014 році.

У 2014 році Україна зазнала змін у політичній системі та управлінні, а саме в результаті Революції Гідності та подій на Майдані. Однією з ключових реформ, які були започатковані в результаті цих подій, стала децентралізація влади [47, с. 56].

Історія децентралізації в Україні почалася в 2014 році з ухвалення Закону "Про засади децентралізації влади в Україні" № 1576-VII, який передбачав передачу повноважень від центральної влади до місцевих органів самоврядування. Зокрема, він передбачав створення об'єднаних територіальних громад та передачу їм значної частини повноважень у сфері соціальних послуг, транспорту, міського благоустрою, культури та інших [14].

У 2015 році було прийнято законопроект "Про внесення змін до деяких законів України щодо децентралізації влади", який уточнив механізм децентралізації та передбачив створення спеціальних комісій для визначення об'єднаних територіальних громад.

У той же час, було започатковано реформу територіальної організації влади. Вона передбачала зменшення кількості районів та об'єднання громад в більші територіальні одиниці. В результаті цієї реформи в Україні було створено громадські об'єднання, які змогли взяти на себе відповідальність за розвиток своїх територій [15].

У 2016 році був прийнятий Закон "Про місцеві вибори", який передбачав перенесення виборів мера та депутатів міських рад на один рік - до жовтня 2020 року. Це було зроблено для того, щоб місцеві органи самоврядування мали достатньо часу на реформування та підготовку до нових виборів [11].

Однією з ключових нововведень, що вводить Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні", є утворення об'єднаних територіальних громад (ОТГ), що замість декількох окремих сільських, селищних та міських рад об'єднує їх у одну раду. Це дозволяє забезпечити більш ефективну роботу

на місцях, зменшити бюрократію та забезпечити зручний доступ до послуг для мешканців.

Крім того, Закон "Про місцеве самоврядування" передбачає збільшення повноважень та фінансових ресурсів місцевих органів влади, що дозволяє їм більш ефективно вирішувати проблеми своїх територій та забезпечувати розвиток.

Також важливим етапом децентралізації влади в Україні є реформування місцевих державних адміністрацій (МДА). Зокрема, у 2020 році було прийнято Закон України "Про державну регіональну політику", який передбачає реформування МДА та створення регіональних державних адміністрацій (РДА) [18].

Зараз в Україні децентралізація влади вже стала невід'ємною частиною розвитку країни. Завдяки реформі децентралізації місцеве самоврядування змогло здійснювати важливість рішення, які сприяють розвитку міст і сіл на місцях. За цей час було зроблено чимало кроків у напрямку побудови ефективної системи децентралізованої влади в Україні, але процес реформування все ще триває.

У результаті проведених реформ місцеві органи самоврядування отримали більше повноважень, фінансових ресурсів та відповідальності перед своїми громадянами. Вони можуть самостійно приймати рішення про розвиток своєї території, залучати інвестиції та відповідати за результати своєї діяльності. Це дозволяє підвищувати якість життя громадян та забезпечувати сталий розвиток територій [30, с. 140].

Завдяки децентралізації вдалося зменшити бюрократію та корупцію в органах державної влади, зробити їх більш відкритими та прозорими. Також децентралізація вдалося сприяти розвитку місцевих економік, збільшенню виробництва та залученню інвестицій.

Проте, незважаючи на успіхи, процес реформування децентралізованої влади в Україні ще не завершено. Деякі питання фінансування та розподілу

повноважень залишаються невирішеними, а деякі регіони продовжують відставати від інших.

У цілому, історія децентралізації в Україні свідчить про важливість участі громадян у прийнятті рішень та розвитку своїх громад. Реформа децентралізації є однією з ключових умов для забезпечення сталого розвитку та ефективного використання ресурсів на місцевому рівні [5].

Також слід зазначити, що реформа децентралізації в Україні стала важливим кроком у європейській інтеграції країни. Європейський Союз активно підтримує реформу децентралізації та надає фінансову та технічну допомогу у впровадженні її положень.

Одним з ключових напрямків розвитку ОТГ є розвиток інфраструктури та соціальної сфери. У зв'язку з цим ОТГ активно залучають інвестиції, розробляють та реалізують проекти у сферах освіти, охорони здоров'я, культури, туризму, розвитку підприємництва та інших галузях.

У результаті реформи децентралізації в Україні було створено потужну територіальну основу для місцевого розвитку та підтримки рівномірного розвитку регіонів. Однак, щоб забезпечити сталість та ефективність роботи ОТГ та місцевих органів влади, важливо продовжувати вдосконалювати законодавство, залучати інвестиції та підвищувати кваліфікацію працівників місцевої влади. [6, с. 201].

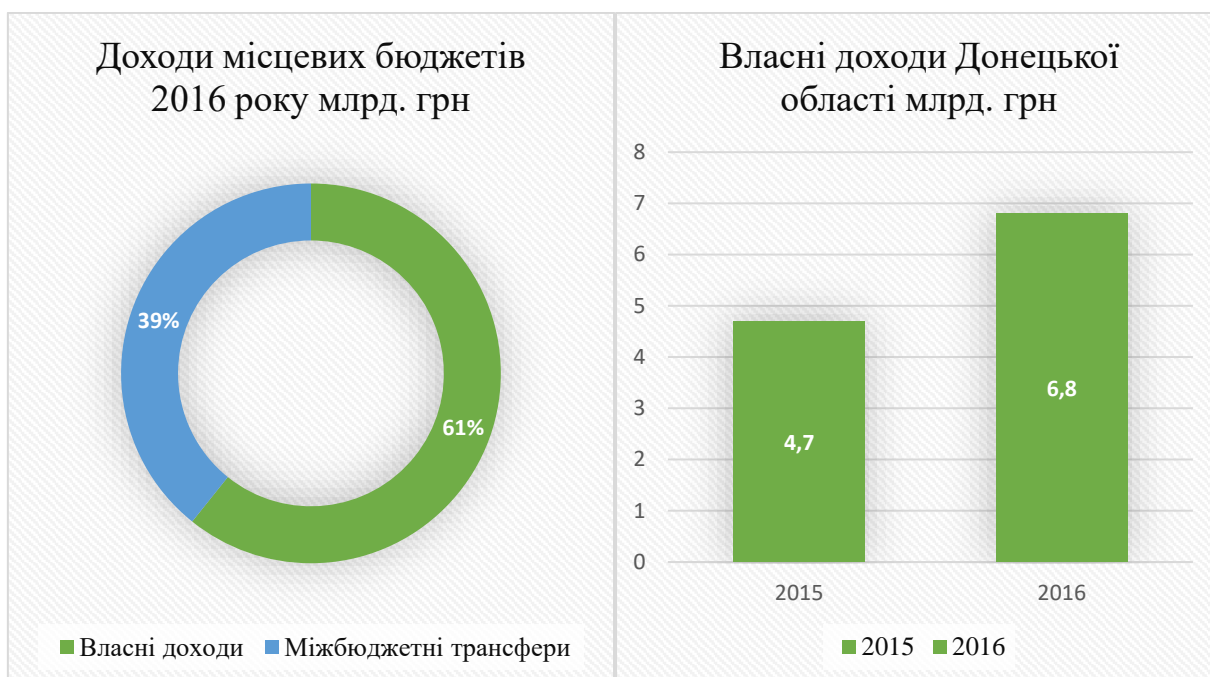

Рис. 1.1 Зростання бюджетів завдяки децентралізації [46]

Отже, історія децентралізації в Україні свідчить про важливість впровадження принципів місцевого самоврядування та розвитку місцевих громад для забезпечення сталого розвитку країни. Успіх реформи децентралізації підтверджує важливість продовження її реалізації та постійного вдосконалення.

Однією з ключових моментів у процесі децентралізації в Україні є підтримка з боку міжнародних організацій та партнерів, зокрема Європейського Союзу. ЄС надає фінансову та технічну допомогу в рамках програми "U-LEAD з Європою", яка сприяє розвитку місцевого самоврядування та децентралізації в Україні.

Однак, процес децентралізації в Україні має свої виклики та проблеми. Наприклад, нерівномірний розподіл ресурсів між різними територіями, недостатнє фінансування місцевих бюджетів та недостатня підготовка кадрів у місцевих органах влади. Також існують питання щодо ролі та функцій місцевих рад, зокрема в контексті відповідальності за прийняті рішення та ефективність управління місцевими ресурсами [35].

Усе ж таки, децентралізація є важливим елементом розвитку демократії та підвищення якості життя мешканців на місцях. Вона сприяє зміцненню місцевої влади та створенню передумов для розвитку громадської активності та громадського самоврядування. Подальший розвиток децентралізації в Україні потребує вирішення проблем та вдосконалення законодавчої бази, а також активної участі громадян та місцевих органів влади у процесі її впровадження.

На сьогоднішній день, процес децентралізації в Україні продовжується. Зокрема, у 2020 році було створено більше 1400 об'єднаних територіальних громад, що є рекордним показником за весь час реформи. Також зростає кількість повноважень, які передаються на місцевий рівень, зокрема у сфері охорони здоров'я, освіти, соціального захисту та благоустрою територій.

У разі успішного впровадження децентралізації в Україні, ця реформа може стати важливим фактором для зміцнення демократії та економіки країни. Зокрема, це може стимулювати розвиток місцевих ініціатив та бізнесу, забезпечувати більш ефективне використання ресурсів та зменшувати корупційні ризики [33].

Отже, процес децентралізації в Україні є важливим етапом у розвитку країни. Він сприяє зміцненню місцевої влади та демократії, забезпечує ефективність управління ресурсами та покращення якості життя мешканців на місцях. Проте, впровадження децентралізації потребує подальших зусиль, щоб вирішити проблеми та забезпечити ефективність реформи [50, с. 79-88].

1.3. Законодавча база децентралізації влади в Україні

Україна здійснює децентралізацію влади як один з ключових реформаторських кроків для забезпечення ефективної державної влади на

рівні місцевого самоврядування. Для забезпечення реалізації цієї реформи була створена законодавча база децентралізації влади в Україні.

Законодавча база децентралізації влади включає в себе ряд законів та нормативно-правових актів, які встановлюють правову базу для здійснення реформи децентралізації влади в Україні. Одним із найважливіших законів є Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні", прийнятий у 2014 році. Цей закон визначає основні принципи діяльності органів місцевого самоврядування, їх компетенцію, порядок обрання та здійснення контролю за їх діяльністю [8].

Також у законодавчій базі децентралізації влади є Закон України "Про добровільне об'єднання територіальних громад", прийнятий у 2015 році, який передбачає створення об'єднаних територіальних громад для забезпечення більш ефективного та комплексного розвитку територій. Для забезпечення фінансової бази для цих громад був прийнятий Закон України "Про місцеві бюджети".

Окрім цього, законодавча база децентралізації влади включає нормативно-правові акти, які передбачають утворення територіальних громад, затвердження їх меж та статутів, порядок обрання органів місцевого самоврядування, а також порядок фінансового забезпечення місцевого самоврядування та контролю за дотриманням законодавства в цій сфері [13].

У законодавчій базі децентралізації влади також є нормативно-правові акти, які регулюють питання фінансування територіальних громад та місцевих бюджетів. Зокрема, прийнятий у 1997 році Закон України "Про фінансове забезпечення місцевого самоврядування" встановлює порядок фінансування місцевих бюджетів та забезпечення доходів територіальних громад [10].

До законодавчої бази децентралізації влади також входить ряд нормативно-правових актів, які забезпечують дотримання принципу субсидіарності у діяльності місцевих органів влади та їх компетенції. Зокрема, прийнятий у 2021 році Законопроект України "Про місцеві референдуми"

встановлює порядок проведення місцевих референдумів та визначає питання, що можуть бути вирішені на них [36].

Загалом, законодавча база децентралізації влади в Україні постійно удосконалюється, з метою забезпечення ефективної роботи органів місцевого самоврядування та забезпечення громадянського участі у прийнятті важливих рішень на місцевому рівні. Децентралізація влади є важливим елементом будівництва демократичного суспільства в Україні та забезпечення рівних можливостей для всіх громадян країни.

Законодавча база децентралізації влади в Україні також включає низку постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України, які визначають порядок передачі повноважень між державними та місцевими органами влади, механізми забезпечення фінансової децентралізації та інші питання, пов'язані з реалізацією децентралізації влади в Україні.

Законодавча база децентралізації влади в Україні відображає значний прогрес, який досягнуто в цій сфері в останні роки. Водночас, існує ряд проблем та викликів, пов'язаних з реалізацією децентралізації влади в Україні. Зокрема, однією з проблем є недостатня кваліфікація та професійна підготовка деяких працівників місцевих органів влади. Також існує проблема забезпечення сталості фінансування місцевих органів влади, особливо в малих громадах [1, с. 246].

Іншим важливим законом "Про засади державної регіональної політики", прийнятий у 2015 році. Цей закон передбачає розвиток регіональних стратегій, які б враховували специфіку кожного регіону та встановлювали пріоритетні напрямки його розвитку. Ці стратегії повинні бути розроблені з урахуванням думки громадськості та забезпечувати збалансований розвиток регіонів [12].

Крім того, важливим аспектом децентралізації влади є забезпечення координації та співпраці між різними рівнями влади. Для цього необхідно створити відповідні механізми та інструменти, які дозволять забезпечити ефективну взаємодію та співпрацю між центральною та місцевою владою.

Узагалі, можна сказати, що децентралізація влади в Україні має великий потенціал для покращення розвитку територій та забезпечення ефективного функціонування системи місцевого самоврядування. Водночас, досягнення успіху в цій сфері вимагає реалізації комплексу заходів, які включають встановлення відповідних нормативних актів, забезпечення їх ефективного виконання та контролю, а також забезпечення співпраці та координації між різними рівнями влади та громадськими організаціями [16].

В Україні децентралізація влади є однією з основних реформ, яка розпочалася після Революції Гідності у 2014 році. Метою реформи є забезпечення ефективного та самодостатнього функціонування місцевих органів влади, зниження рівня корупції та підвищення рівня життя населення на території країни. Однак, для успішної реалізації децентралізації влади необхідна відповідна законодавча база, яка б забезпечувала її реалізацію та контроль за її дотриманням. Один з головних законодавчих актів, які визначають засади децентралізації влади в Україні - це Конституція України. У 2015 році Конституція була змінена щодо розподілу влади між центральною та місцевою владою. Зокрема, були внесені зміни до розділу VIII "Місьцеве самоврядування", який передбачає, що місцеві органи влади є органами місцевого самоврядування та здійснюють повноваження в межах визначених законом. Конституція також визначає засади місцевого самоврядування, зокрема, забезпечення територіальної цілісності та цілеспрямованого розвитку територій, здійснення ними власних повноважень, та забезпечення контролю за їхньою діяльністю [22].

Реформа децентралізації в Україні передбачає зміни в багатьох сферах, одна з яких – це забезпечення фінансової стабільності територій. Вона передбачає перерозподіл бюджетних коштів між центральним та місцевими рівнями влади, створення нових джерел доходів місцевих бюджетів, удосконалення механізмів бюджетного процесу на місцевому рівні [7].

Одним із ключових документів, який регулює фінансову децентралізацію в Україні, є Бюджетний кодекс України. Законодавство в цій

сфері також регулюють Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», Закон України «Про загальнодержавні фінансові гарантії місцевого самоврядування», Закон України «Про місцеві бюджети», Закон України «Про Державний бюджет України на поточний рік», а також ряд інших законів, розпоряджень та інших документів. Одним з основних завдань децентралізації влади в Україні є створення ефективної системи місцевого самоврядування. У цьому напрямку було прийнято ряд важливих законів та розпоряджень, зокрема, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення права на місцеве самоврядування», а також ряд інших нормативних актів [4].

Децентралізація влади є важливим процесом у сучасній Україні. З метою її правильної реалізації, прийнято ряд законів та нормативно-правових актів, які визначають правові та організаційні засади місцевого самоврядування, стратегічні пріоритети державної регіональної політики та порядок формування та використання коштів місцевих бюджетів. Ці закони встановлюють статус, правовий статус та повноваження органів місцевого самоврядування та забезпечують більшу автономію місцевих органів влади в управлінні територіями та можливість більш ефективно реагувати на потреби своїх мешканців. Законодавча база децентралізації влади є важливим кроком у побудові сучасної демократичної держави, що відповідає потребам та інтересам громадян.

Таким чином, децентралізація влади є важливим інструментом для забезпечення розвитку та підвищення ефективності місцевого самоврядування в Україні. Законодавча база, яка була прийнята в Україні з метою реалізації децентралізації, дозволяє забезпечити передачу повноважень та функцій від центральних органів влади до місцевих органів влади та забезпечити більшу автономію місцевим органам влади.

Одним з головних принципів децентралізації влади є передача повноважень та відповідальності з центрального рівня до місцевих органів

влади. Це дозволяє підвищити ефективність управління на місцевому рівні та забезпечити більшу автономію місцевих органів влади.

Законодавча база децентралізації влади в Україні також передбачає механізми контролю за використанням бюджетних коштів на місцевому рівні та забезпечення прозорості управління.

Проте, необхідно пам'ятати, що децентралізація влади є складним та тривалим процесом, який потребує відповідальності, професіоналізму та відкритості з боку всіх учасників. Також важливо забезпечити ефективний механізм контролю за використанням бюджетних коштів та забезпечити прозорість управління на місцях.

Отже, можна стверджувати, що децентралізація влади є важливим елементом реформування держави та забезпечення її сталого розвитку. Законодавча база, яка була прийнята в Україні, створює необхідні умови для реалізації децентралізації та підвищення ефективності місцевого самоврядування [34, с. 111].

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА МІСЦЕВИЙ РОЗВИТОК

2.1. Аналіз соціально-економічного впливу децентралізації на місцевий розвиток: зростання інвестицій, збільшення податкових надходжень та інших економічних показників

Перш ніж розпочати аналіз соціально-економічного впливу децентралізації на місцевий розвиток Селидівської міської територіальної громади (далі – МТГ), необхідно зазначити, що завжди соціально-економічний розвиток територіальних громад виділявся і буде виділятися з усього комплексу державних інтересів як актуальний і пріоритетний напрямок. А організація господарської діяльності територіальних громад за допомогою взаємодії продуктивних сил їх територій становить єдиний господарський комплекс країни. Саме активізація економічного життя в регіонах визначає тенденції економічного зростання всієї країни.

Економічний розвиток територій створює базу і є важливим джерелом підвищення якості життя населення, оскільки в ході взаємозалежних процесів економічного розвитку створюються передумови для підвищення доходів громадян, споживання, рівня освіти та медичного обслуговування. І створюються умови, що сприяють зростанню самооцінки людей у результаті формування соціально-політичних та економічно-інституційних систем, спрямованих на підвищення престижу особистості в суспільстві [38, с. 77].

На сьогодні найбільш гострими проблемами розвитку соціально-економічної сфери територіальних громади, яка розглядається, є: невідповідність існуючої системи адміністративно-територіального устрою в Україні сучасним умовам господарювання та вимогам ефективності публічної

влади; недосконалість механізмів фінансово-бюджетного стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів; недостатній рівень кадрового забезпечення органів місцевого самоврядування (далі – ОМС); недосконала система територіального розміщення об'єктів інфраструктури; невпорядкованість майнових відносин, у тому числі об'єктів інфраструктури; недостатній рівень якості послуг, що надаються населенню ОМС та об'єктами соціально-економічної сфери.

Селидівська МТГ Покровського району Донецької області, за даними офіційного сайту цієї громади [41], включає дев'ять населених пунктів (міста Селидове, Українськ, селища міського типу Цукурине, Вишнева, села Петрівка, Григорівка, Пустинка, Новоолексіївка, Юр'ївка) та населення більш ніж 35 тис. чоловік. Вона була створена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12.06.2020 № № 721-р «Про визначення адміністративних центрів та затвердження територій територіальних громад Донецької області».

Враховуючи те, що в межах території Донецької області наразі ведуться активні бойові дії, руйнівна сила збройної агресії Російської Федерації, навіть незважаючи на поступове відновлення інфраструктури регіону, все ще відчувається на підконтрольних українському уряду територіях. Область частково виключена із загальноукраїнського політичного, соціально-економічного та культурного поля. Її образ переважно асоціюється зі збройною агресією Російської Федерації.

У регіоні зростає соціальна напруга як через втрату частини інфраструктури (комунальної, освітньої, медичної), так і через особливості політичного життя Донецької області загалом.

Збройна агресія Російської Федерації, окрім посилення загальноукраїнських проблем, гальмує економічний розвиток Селидівської МТГ через політичні обмеження. Вони ускладнюють життя людей і роботу підприємств і вимагають особливого управління ризиками. Умовно серед них можна виділити такі: область частково вилучена із загальноукраїнського політичного, соціального та культурного поля. На прилеглих до лінії

розмежування територіях населення маломобільне через низький рівень життя, мешканці, особливо молодь, мігрують з територій, частина населення області не має доступу до «культурних продуктів» (художні виставки, театральні постановки, концерти популярних виконавців тощо).

Також у контексті розглядуваного питання слід зазначити, що відповідно до Переліку територій, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих Російською Федерацією, затвердженого наказом Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України від 22.12.2022 № 309, територія Селидівської МТГ з 24.02.2022 відноситься до територій можливих бойових дій. Тому, на соціально-економічний розвиток останньої, зокрема на рівень надходження інвестицій, податкових надходжень, суттєво відображаються воєнні дії.

Фінансова децентралізація неоднозначно здійснила свій вплив на розвиток Селидівської МТГ. Так, до позитивних ефектів фінансової децентралізації цього регіону можна віднести скорочення часу ухвалення рішень щодо стратегій соціально-економічного розвитку регіонів, які відповідають очікуванням суспільства; відкритість та прозорість процедур прийняття рішень; підвищення ініціативності та відповідальності за прийняття рішень, можливостей швидкого нівелювання впливу «шоків» на регіональну економіку в умовах зростання глобалізації та відкритості економіки тощо. До негативних - ризики фіскального федералізму, які виявляються в автономізації та конфронтації цілей соціально-економічного розвитку регіону; дезінтеграція діяльності, пов'язаної з наданням державних послуг; труднощі координації із центральною владою через можливі воєнні дії.

У зв'язку із воєнними діями значна частина активного населення покинула Селидівську МТГ. У таких умовах дуже складно створити сучасну інноваційну екосистему та залучити інвесторів та кваліфікований персонал.

Таким чином, підприємствам і потенційним інвесторам необхідно докласти додаткових зусиль і ресурсів, щоб зрозуміти конкретні правила і норми в регіоні. Крім того, ці правила можуть змінюватися швидко,

радикально і непередбачувано. Для середньо- та довгострокових проектів це значний ризик.

До того ж існує правова невизначеність у деяких питаннях щодо тимчасово окупованих територій та втрачених активів. Інвестори, які втратили майно та активи на тимчасово окупованій території та поблизу лінії розмежування (наприклад, зруйновані внаслідок бойових дій, розграбовані та покинуті тощо), через недостатню ефективність державної та регіональної політики щодо фіксації збитків, не можуть отримати належні компенсації чи пільги від уряду України [42, с. 83].

Негативний досвід і відсутність будь-яких гарантій на майбутнє є серйозною перешкодою для прийняття рішення щодо інвестування в Селидівську МТГ чи навіть надання банківських кредитів.

Однак не дивлячись на зазначені труднощі, Селидівська МТГ у рамках стратегії розвитку «U-LEAD з Європою» планує сприяти підприємницьким ініціативам та покращувати соціальну інфраструктуру. Так, громада запланувала близько 30 проектів. Серед запланованих до реалізації стратегії: розвиток підприємницької ініціативи та самозайнятості, розробка містобудівної документації, розвиток інфраструктури для закладів освіти та медицини, розвиток спортивної інфраструктури, впровадження електронного урядування, покращення надання житлово-комунальних послуг тощо. За період 2020-2021 роки у м. Українськ створено Центр безпеки громадян.

Стратегію розвитку Селидівської громади до 2027 року затвердила сесія міської ради наприкінці грудня 2021 року. Експертну підтримку у процесі розробки стратегій розвитку громада отримала від «U-LEAD з Європою». Вказана програма надає Україні розширені можливості у сфері децентралізації влади, спільно фінансується Європейським Союзом та його державами-членами – Німеччиною, Польщею, Швецією, Данією, Естонією та Словенією – для підтримки України на її шляху до зміцнення місцевого самоврядування. «U-LEAD з Європою» сприяє прозорому, підзвітному та багаторівневому

врядуванню в Україні, яке відповідає потребам громадян і розширює можливості громад [27, с. 60].

Основними стратегічними цілями на період до 2027 року Селидівська МТГ бачить: підвищення економічної спроможності громади, розвиток соціальної та гуманітарної інфраструктури, покращення якості життя та створення комфортних умов, безпечного та енергоефективного середовища.

Керівництво Селидівської МТГ досить виважено підійшло до стратегічного планування динамічного розвитку своїх територій, здійснивши аудит наявних ресурсів та провівши консультування із своїми жителями щодо пріоритетів розвитку територіальної громади.

Крім того, стратегія розвитку громади також є одним із факторів, який посилює конкуренцію громади щодо залучення інвестицій на свої території, адже свідчить про те, що громада визначилася з баченням своїх подальших кроків, прозорістю щодо наявних ресурсів.

У 2021 році серед 28 кращих практик вперше була представлена практика Селидівської міської ради Донецької області. У темі «Організація системи надання медичних послуг на місцевому рівні в умовах реформування системи охорони здоров'я» у номінації «міські ради» (до 50 тис. населення) Селидівська міська рада отримала диплом за впровадження сучасної первинної медичної допомоги на території Селидівської МТГ.

Щодо аналізу інших економічних показників Селидівської МТГ, то слід відмітити динаміку стримування розвитку галузей сільського господарства через слабо розвинутий кооперативний сегмент. Серед причин – відсутність лідерів у сільських громадах, низький рівень соціальної активності та відповідальності в громаді.

Основними негативними факторами, які впливають на сферу інвестиційної діяльності в Селидівській МТГ, як було зазначено вище, є бойові дії, які тривають в Донецькій області, та окупація частини території області, руйнування та втрата критичної інфраструктури, зниження інвестиційної привабливості Донецької області [31, с. 83].

Однак, починаючи з 2020-2021 років у регіоні відбулося покращення основних структурних показників малого та середнього підприємництва (загальна кількість підприємств, кількість працівників, кількість фізичних осіб-підприємців, обсяг реалізованої продукції та відрахувань до бюджету).

Таблиця 2.1
Бюджет Селидівської МТГ за 4 квартал 2021 року

Назва показника	Значення показника	Середній показник по області	Середній показник по Україні
Доходи загального фонду на 1-го мешканця (грн)	2743	3113,11	1145,13
Видатки загального фонду на 1-го мешканця (грн)	5326,1	4091,61	1750,82
Капітальні видатки на 1-го мешканця (грн)	482,8	884,76	74,89
Рівень дотаційності бюджетів (%)	25,6	15,22	15,57
Співвідношення видатків на утримання апарату управління із сумою доходів загального фонду (%)	31,5	26,34	28,37
Питома вага заробітної плати у видатках загального фонду (%)	73,6	76,13	82,54
Видатки на загальну середню освіту на 1-го учня (грн)	32140,9	25382,6	9364,05
Питома вага місцевих податків і зборів у доходах загального фонду (%)	22,1	31,75	36,55

Складено за даними Інформаційно-аналітичного порталу «Децентралізація в Україні : Селидівська Територіальна Громада» [19].

Незважаючи на певні позитивні результати, проблеми у сфері малого та середнього підприємництва залишаються актуальними.

Малий та середній бізнес в громаді розвивається повільно та нерівномірно. Його потенціал реалізується недостатньо через низку проблем як на місцевому, так і на державному рівнях, що є стримуючим фактором у розвитку підприємництва.

Процеси, що спостерігалися в громаді протягом попередніх років, продовжують негативно впливати на розвиток малого та середнього підприємництва: руйнування виробництва та транспортної інфраструктури, втрата міжгалузевих та логістичних зв'язків тощо.

Крім того, однією з найактуальніших проблем для бізнесу залишається відсутність ефективних механізмів фінансово-кредитної підтримки в громаді.

Відтак аналіз соціально-економічного впливу децентралізації на місцевий розвиток Селидівської МТГ дає підстави стверджувати, що до основних викликів громади відносяться: уповільнення темпів зростання доходів громадян при високих темпах зростання цін на товари першої необхідності, продукти харчування, ліки, транспорт та комунальні послуги; наявність бойових дій та суттєвої кількості внутрішньо переміщених осіб; низький рівень життя окремих, особливо вразливих категорій населення; тенденція зростання заборгованості із заробітної плати, насамперед на підприємствах вугільної промисловості тощо.

2.2. Аналіз політичного впливу децентралізації на місцевий розвиток: зміни у структурі та функціях місцевих органів влади, збільшення впливу місцевих громад на прийняття рішень на рівні області та держави

Слід зазначити, що управління на місцевому рівні та у місцевих справах може здійснюватися двома способами: як чиновниками державного апарату, які призначаються зверху, які функціонують на місцях (посадовими особами державних органів влади), так і в рамках децентралізованої системи управління, що передбачає діяльність ОМС та інших уповноважених державою суб'єктів.

Етимологія поняття «децентралізація» означає такий спосіб визначення та розмежування завдань та функцій, при якому більшість із них передається з рівня центральних органів на рівень нижчий і стають власними завданнями та повноваженнями органів нижчого рівня. Можна також зазначити, що питома вага адміністративної діяльності доручається місцевим органам чи іншим уповноваженим державою суб'єктам. Така децентралізація влади у державі сприяє розвитку демократії, адже відбувається розширення впливу територіальних громад, соціальних груп та громадськості загалом на справи суспільного значення [9, с. 105].

Водночас кризові явища в економіці, політиці та соціальних відносинах, слабка поінформованість місцевого населення про заходи держави щодо реформування місцевого самоврядування та фінансової децентралізації, низький рівень політичної культури громадян та їх страх перед змінами, а також прагнення деяких посадовців і політичних акторів на регіональному, субрегіональному та місцевому рівнях залишити незмінним статус-кво в системі владних відносин і зберегти доступ до ресурсів створили низку проблем у реалізації реформами децентралізації.

У контексті аналізу політичного впливу децентралізації на діяльність Селидівської МТГ дає підстави стверджувати, що навіть при наявних на

території Донецької області бойових дій громада залишається урбанізованим регіоном із суттєвим відсотком міського населення.

Як було зазначено у попередньому питанні, у 2020 році завершився процес добровільного об'єднання громад у результаті якого створено єдину базову одиницю місцевого самоврядування – територіальну громаду – Селидівську МТГ.

Після закінчення першого етапу децентралізації в межах Селидівської МТГ, розпочався новий, більш змістовний: формування силових структур та передача з центру повноважень, ресурсів і відповідальності. При цьому відбулася передача ресурсів: як перехід на прямі міжбюджетні відносини територіальних громад з державним бюджетом, так і передача об'єктів районної власності у комунальну власність територіальних громад.

Якщо на першому етапі пріоритетом було об'єднання, створення територіальної основи, то після 2020 року – це наповнення повноважень місцевого самоврядування новим змістом.

Перший етап – це розвиток інституту старост. Це передача майна з районної власності у комунальну; це розвиток співпраці між територіальними громадами. А це розвиток мережі Центрів надання адміністративних послуг, адже адміністративні, публічних послуг та розвиток комфортного проживання – це цілі, які були поставлені в концепції реформи. Ще одним пріоритетом цього етапу була передача земель сільськогосподарського призначення з державної власності у власність територіальних громад [40, с. 81].

Що стосується такого пріоритету, як співпраця територіальної громади з іншими громадами області, то, на жаль, цей напрямок ще не надто розвинений. Однією з причин тут, на мій погляд, є те, що все-таки законодавство про співпрацю МТГ трохи переобтяжене. Дуже забагато етапів проходження такого договору при його укладенні.

Взагалі одним із пріоритетів не лише у Селидівській МТГ, а й у Донецькій області є розробка стратегії місцевого розвитку. Зараз багато

територіальних громад розробляють свої стратегії, а «U-LEAD з Європою» підтримую розробку таких стратегій. Крім того, враховуючи те, що Селидівська МТГ – це вугільна громада, адміністративним центром якої є «вугільне» місто.

Тим не менш, реформа децентралізації, окрім того, що вона була спрямована на покращення надання адміністративних послуг, має подбати про те, щоб залишалося більше ресурсів для розвитку Селидівської МТГ. А розвиток, серед іншого, передбачає визначення пріоритетів. Коштів завжди не вистачає на все, але визначати пріоритети і крок за кроком йти до їх реалізації, вирішувати нагальні питання, які є в громаді – для цього і розробляються стратегії місцевого розвитку.

Однією з ключових проблем, яка виникла з самого початку реформи децентралізації в Селидівській МТГ, стала неефективна комунікація влади та громадян, що спричинило інформаційний вакуум на місцях: громадяни досить погано були поінформовані про особливості реформи децентралізації.

Ще однією актуальною проблемою впровадження децентралізації у вказаній громаді стала неузгодженість повноважень між ОМС та органами виконавчої влади в цілому, а також функцій і повноважень між місцевими радами об'єднаної територіальної громади та районними держадміністраціями та районними радами. Ця проблема проявилася, наприклад, у відсутності механізму перерозподілу бюджету району у зв'язку з утворенням на його території МТГ [45, с. 85].

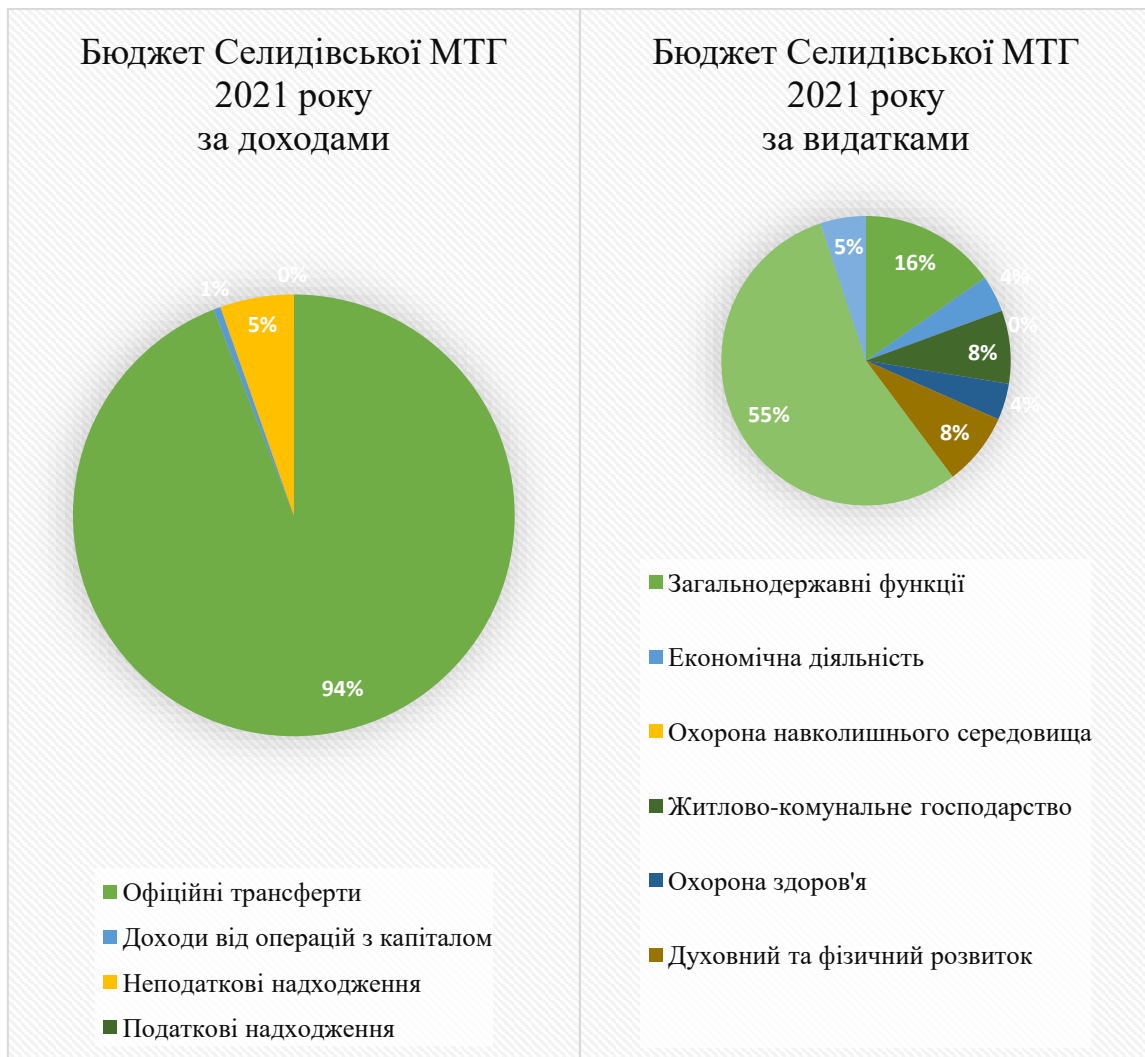

Рис. 2.1 Структура бюджету Селидівської МТГ за 2021 рік [17]

Проблемою також була слабка прив'язаність системи реформи місцевого самоврядування до галузевих реформ, зокрема, медичної, освітньої, адміністративної та соціальної політики. Децентралізація була тісно пов'язана з реформами, для реалізації яких на рівні територіальної громади довелося приймати непопулярні рішення, наприклад, закривати малокомплектні школи у зв'язку з оптимізацією та підвищенням якості освітніх послуг; реформа охорони здоров'я також не завжди була синхронізована з децентралізацією. Ці реформи, які від самого початку мали бути частиною однієї комплексної стратегії, проводилися окремо. Крім того, можна зазначити про недостатню координацію між установами на центральному рівні.

Крім того, складною проблемою для новоствореної Селидівської МТГ виявилось залучення до свого управління висококваліфікованих спеціалістів. Низька якість кадрів, як правило, пов'язана з тим, що більшість об'єднаних громад формувалися виключно із сіл, що не може забезпечити працівників органів місцевого самоврядування конкурентоспроможною заробітною платою та високим рівнем життя.

Недостатній рівень кваліфікації кадрів частково пов'язаний із жорсткою централізацією прийняття управлінських рішень, поширеною в дореформені часи. Однією з проблем є й те, що більшість спеціалістів – це люди пенсійного та передпенсійного віку, яких неможливо замінити. Нормальній роботі ОМС заважає відсутність спеціалістів, які належним чином володіють іноземною мовою, хоча б для написання проектних заявок [32, с. 16].

У контексті зазначеного, відсутність якісних кадрів може призвести до неефективного використання фінансових ресурсів територіальної громад, неможливості використання державних субвенцій на розвиток.

Також важливо відмітити, що на місцевому рівні були помітні зволікання з об'єднанням жителів територіальних громад реформи, причиною чого, на мою думку, були такі фактори: економічний – зумовлений можливим зниженням фінансових можливостей конкретного населеного пункту внаслідок його об'єднання з іншими громадами, небажанням ділитися фінансовими та матеріальними ресурсами з біднішими селами; психологічний фактор – недовіра до центральної та місцевої влади, страх перед новим, відчай, нерозуміння перспективи взагалі.

Однак не дивлячись на труднощі, у Селидівській МТГ на політичному рівні були впроваджені механізми ефективного врядування та цифровізації громади, що орієнтована на потреби бізнесу та громадян, а саме: створена мережа сучасних Центрів надання адміністративних послуг (мультицентрів) із доступними електронними сервісами, запроваджено сучасне ефективне управління громади на засадах SMART (ефективні організаційні мережі, бази даних, структури SMART-громади), розширена мережа інфраструктури

послуг для соціально вразливих верств населення, створені сучасні, доступні та якісні простори і сервіси для розвитку людини (спорт, освіта, дозвілля, культура, охорона здоров'я) та впроваджено нові форми прямої демократії, комунікації із громадою та громадської участі у прийнятті рішень місцевою владою щодо нагальних питань [23, с. 13].

Таким чином, незважаючи на спільні зусилля політичних та економічних факторів, які породжують потребу в децентралізації, нерідко між реальним станом речей та цілями існують прогалини, причиною яких може бути політика та законодавство. Від характеру та обсягу взаємодії органів державної влади з органами місцевого самоврядування та його посадовими особами багато в чому залежить ефективність здійснення не тільки муніципальної та регіональної, а й державної політики. Адже на місцевому рівні вирішуються питання соціального обслуговування населення, соціально-економічні, політичні та гуманітарні проблеми, і від того, як вони вирішуватимуться — реалізовуватимуться державні та загальнонаціональні завдання: зміцнення основ народовладдя, створення умов для забезпечення життєвих інтересів населення, проведення заходів щодо соціального захисту населення, стабілізація політичної системи [43, с. 33].

У рамках демократичної системи управління вважається, що місцеві проблеми доцільніше та ефективніше вирішувати не з центру за допомогою державних чиновників, які працюють на місцях, але насамперед шляхом підтримки та активізації діяльності територіальних громад.

Власне, цінність місцевого самоврядування полягає в тому, що, будучи рівнем публічної влади, найбільш наближеним до людини, воно краще обізнане з повсякденними проблемами життєдіяльності мешканців. Тому, однією з найважливіших передумов успішної децентралізації публічної влади у державі як основи її демократизму є визнання та нормативне відображення діяльності місцевого самоврядування.

Отже, у рамках реформи децентралізації важливим моментом є уникнення централізованої моделі управління в державі, забезпечення

самодостатнього місцевого самоврядування та побудова ефективної системи територіальної організації влади. Результатом є створення та підтримка належного рівня життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних послуг, поява установ прямого народовладдя, задоволення інтересів громадян у всіх сферах життєзабезпечення відповідної території, узгодженість інтересів держави та територіальних громад.

З одного боку, здійснення децентралізації є необхідним кроком з огляду на євроінтеграційний зовнішньополітичний курс держави. А з іншого боку, трансформація державного устрою може створити нові виклики для українського суспільства, особливо у процесі здійснення адміністративно-територіальної реформи та на етапах подальшого функціонування цієї системи організації публічної влади.

2.3. Шляхи удосконалення впливу децентралізації влади на місцевий розвиток

Слід почати з того, що адміністративно-територіальна реформа в Україні на сучасному етапі ставить нові завдання для реалізації потенціалу окремих регіонів, умов їхнього сталого розвитку на основі єдності та цілісності державної території, поєднання централізації та децентралізації у здійсненні державної влади.

Демократична держава завжди прагне залучити громадськість до здійснення публічних функцій управління з метою оптимального задоволення різнобічних потреб людини та народу загалом. Зрозуміло, що йдеться як про найвищий (загальнодержавний) рівень організації влади, так і про регіональний і, безумовно, місцевий рівень. Адже влада може бути зосереджена в руках центральних органів виконавчої влади (та їх територіальних органів) або складати систему відповідних повноважень,

наданих різним органам державної влади та іншим суб'єктам, зокрема, за критерієм територіальності (місцеве самоврядування), підвідомчістю тощо.

Тому управління на місцевому рівні може здійснюватися двома способами: як призначуваними «зверху» чиновниками державного апарату, які функціонують «на місцях» (посадовими особами державних органів влади), так і в рамках децентралізованої системи управління, що передбачає діяльність органів місцевого самоврядування та інших уповноважених державою суб'єктів [37, с. 177].

Щодо основних загальних аспектів запровадження реформи місцевого самоврядування в межах Селидівської МТГ можна відзначити: ефективний розподіл повноважень між посадовими особами громади за принципом субсидіарності; вдосконалення механізму реалізації основних повноважень органів місцевого самоврядування, залишення виконавчій владі лише контролюючі та координуючі повноваження; оновлення бюджетної системи на регіональному рівні; збалансування повноваження органів керування відповідальністю.

Завдяки збільшенню розмірів громади з'явилися додаткові місцеві ресурси та їх можна раціональніше використовувати. Місцевий бюджет територіальної громади отримав прямі відносини з державним бюджетом, що дає прогнозованість і стабільність надходжень. Місцеві податки стали основою місцевого бюджету, який залежить від громади та її влади. Це, звісно, мотивує владу громади до збору податків, а мешканців – до їхньої сплати. Крім того, створюється нове коло зростання - посилення можливостей місцевих бюджетів ставить умови для планомірного зростання місцевої економіки: зникають адміністративні бар'єри для формування та розвитку малого та середнього бізнесу на значно більших територіях громади; з'являються нові робочі місця, збільшуються надходження до місцевого бюджету; зростання бюджету веде до нових можливостей для подальшого розвитку громади.

Якщо аналізувати безпосередній вплив децентралізації на діяльність Селидівської МТГ, то простежується тенденція посилення відповідальності

органів місцевого самоврядування перед виборцями за ефективність, а перед державою за законність своєї діяльності.

Щодо ключових напрямків змін на шляху до покращення процесу децентралізації в громаді, яка аналізується, можна відмітити наступні:

- надання нових видів трансфертів та посилення відповідальності за реалізацію регіональної політики;
- закріплення за місцевими бюджетами стабільних джерел доходів та розширення доходної бази місцевих бюджетів;
- визначення нового механізму бюджетного регулювання та вирівнювання.

Зміна парадигми підходів формування місцевих бюджетів передбачає: підвищення бюджетної та фінансової самостійності місцевих бюджетів; формування здатних територіальних громад через механізм переходу бюджетів об'єднаних громад на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом [39, с. 149].

Підсумовуючи вищевикладене, можна констатувати, що реформа децентралізації мала колосальний вплив на соціально-економічний розвиток територіальних громад всієї України. У контексті цього до позитивних зрушень впливу децентралізації на діяльність Селидівської МТГ можна віднести те, що територіальна громада набула фінансової самостійності та певної самостійності, поступово створюються комфортні умови проживання громадян шляхом розвитку інфраструктури населених пунктів; покращуються соціальні стандарти та підвищується якість послуг, що надаються населенню; досягнуто належного рівня надання освітніх послуг, що сприятиме всебічному розвитку дітей; реформується система адміністративно-комунальних послуг; мешканці громад відчули свою відповідальність за розвиток територій, на яких проживають тощо.

До негативних наслідків децентралізації для соціально-економічного розвитку територіальної громади можна віднести: недосконале та нестабільне законодавство; виникнення ризику соціально-економічної диференціації на

заможні та бідні спільноти; відсутність системи контролю за органами місцевого самоврядування з питань законності їх діяльності; недостатня кваліфікація в процесі підготовки керівників базового рівня.

Водночас перераховані негативні сторони процесу децентралізації не зменшують його ваги та ролі в соціально-економічному розвитку зазначеної територіальної громади. Тому сьогодні основною метою її діяльності є збереження позитивних тенденцій в економіці, залучення інвестицій; створення можливостей для реалізації стратегій місцевого розвитку; посилення контролю за соціально-економічним розвитком об'єднаних територій.

Загалом, враховуючи ситуацію, що склалася, основними пріоритетами розвитку місцевого самоврядування в межах Селидівської МТГ мають бути:

- чітке розмежування повноважень органів місцевого самоврядування та місцевих державних адміністрацій;
- чіткий розподіл прав, повноважень і відповідальності органів місцевого самоврядування на основі принципів субсидіарності та прозорості;
- достатні фінансові ресурси для реалізації повноважень органів місцевого самоврядування;
- єдність системи державного управління та охоплення всіх учасників процесу державного управління з урахуванням критерію створення ефективної системи надання якісних публічних послуг населенню;
- у сфері залучення громадян до вирішення питань місцевого значення – удосконалення та спрощення процедури місцевого плебісциту. Місцеві референдуми та громадські ініціативи мають стати ефективним інструментом територіальної громади у процесі формування місцевої політики та управління розвитком території;
- удосконалення процесу виконання рішень, прийнятих за результатами громадських слухань. Необхідно позбутися практики використання громадських слухань як засобу маніпуляції та механізму легітимації неефективних рішень [2, с. 105];

- чітке врегулювання процесу функціонування консультативно-дорадчих органів (громадських, політичних, соціально-економічних рад) при місцевих радах та органах виконавчої влади. Ці ради повинні отримати ефективні важелі впливу на процес прийняття управлінських рішень, мати ефективні механізми контролю за їх виконанням та необхідні інструменти для запобігання будь-яким зловживанням з боку посадових осіб органів державної влади;

- надання можливості територіальній громаді самостійно обирати модель місцевого самоврядування, відповідно до якої організовується діяльність даного виду публічної влади на території відання громади;

- розроблення та забезпечення функціонування механізмів як фінансово-економічного «вирівнювання» територіальній громаді, так і їх розвитку;

- удосконалення механізмів управління бюджетними коштами та контролю з дотриманням умов прозорості процесу та його контролю представницькими органами влади.

Отже, першочерговими завданнями оптимізації та вдосконалення інституту децентралізації в межах Селидівської МТГ мають бути: удосконалення національної моделі місцевого самоврядування, зокрема: оптимізація схем організації місцевого самоврядування; використання механізмів договірної виконання делегованих повноважень.

Таким чином, сучасна практика функціонування місцевого самоврядування, яка пов'язана з простеженням багатьох елементів державного управління на муніципальному рівні, свідчить про незавершеність інституціоналізації місцевого самоврядування як форми самоорганізації громадян. громадянам вирішувати питання місцевого значення в чистому вигляді [24, с. 40].

Ключовою проблемою забезпечення інтересів територіальних громад (зокрема, і Селидівської МТГ) залишається дублювання повноважень органів місцевого самоврядування та місцевих органів виконавчої влади. Існування

двох центрів влади створює ситуацію, коли ОМС несуть повну відповідальність за розвиток усіх сфер життя громади, але не мають достатніх механізмів впливу на ситуацію. Складовою окресленої проблеми є декларативність місцевого самоврядування на рівні областей і районів, де більшість важелів впливу мають місцеві державні адміністрації. Без кардинального перегляду функцій місцевих державних адміністрацій можливості розвитку місцевого самоврядування залишаться обмеженими.

Основним результатом вирішення окреслених проблем має стати побудова децентралізованої моделі організації влади, яка б змогла ефективно та результативно впливати на процеси соціально-економічного та культурного розвитку територій в умовах ринкової економіки, забезпечила б якісний рівень надання управлінських послуг населенню на рівні європейських стандартів, була б здатна до самовдосконалення та саморегулювання.

Подолання проблемних моментів децентралізації необхідно вдосконалити нормотворчу базу на місцевому рівні, оптимізувати важелі впливу деяких реформ на населення, бізнес, освіту, медицину. Також потрібно продовжувати застосовувати у своїй практиці міжнародні партнерські програми типу U-LEAD.

Подальший прогрес та ефективність реформи буде залежати від сформованої позиції центральної та місцевої влади у формуванні нової системи управління.

ВИСНОВКИ

В рамках даного дослідження було досліджено децентралізацію влади як чинник місцевого розвитку. За результатами дослідження можна зробити наступні пропозиції:

- Забезпечення фінансової стабільності місцевих органів влади шляхом розширення їх фінансових повноважень, збільшення податкових надходжень та розробки механізмів для залучення інвестицій.
- Розвиток місцевого самоврядування та забезпечення активної участі мешканців у процесі прийняття рішень, включаючи їх залучення до планування та реалізації проектів розвитку.
- Посилення інституційної основи місцевого самоврядування, зокрема шляхом створення ефективних механізмів управління містом, підвищення кваліфікації працівників місцевих органів влади та забезпечення їх стійкого функціонування.
- Забезпечення рівних можливостей розвитку всіх територій міста шляхом встановлення механізмів регулювання територіального розвитку, розвитку інфраструктури та забезпечення рівного доступу до послуг.
- Розвиток міжмуніципальної співпраці, що дозволить місту реалізувати спільні проекти з іншими містами та областями.

Отже, децентралізація влади є важливим чинником місцевого розвитку, який забезпечує зростання економічного потенціалу місцевих громад та регіонів, розвиток інфраструктури та збільшення відповідальності місцевих органів влади перед громадою. Успішна реалізація децентралізації влади потребує співпраці між різними рівнями влади та ефективного діалогу з громадськістю. Важливо також забезпечити високий рівень управління територією на місцях та створити чітку регуляторну базу, щоб забезпечити ефективність та стійкість розвитку на місцевому рівні.

Децентралізація влади може стати важливим інструментом для забезпечення стійкого місцевого розвитку, збільшення економічного потенціалу та покращення якості життя місцевих громад. Це вимагає ефективної співпраці та партнерства між органами влади, громадськістю та різними секторами економіки. Для того, щоб забезпечити успішну реалізацію децентралізації влади, потрібні якісні реформи та ефективне управління на місцях, що має високу ступінь відповідальності та забезпечує залучення місцевих громад до прийняття рішень.

Таким чином, децентралізація влади є важливим чинником місцевого розвитку, що може стимулювати зростання економіки та поліпшення якості життя на місцевому рівні. Вона дозволяє забезпечити більш ефективне та гнучке управління ресурсами, збільшити автономію місцевих органів влади та стимулювати розвиток підприємництва. Однак, успішна реалізація децентралізації влади потребує відповідального підходу, ефективної координації та співпраці між різними рівнями влади, а також активної участі громадськості у прийнятті рішень. Тільки так можна досягти сталого місцевого розвитку та підвищити якість життя місцевих громад.

Крім того, ефективна децентралізація влади може створити сприятливе середовище для розвитку місцевих громад та залучення інвестицій. Це може стимулювати зростання економіки, забезпечувати створення нових робочих місць та збільшувати доходи місцевих жителів. Крім того, децентралізація влади може підвищити рівень доступності та якості соціальних послуг, які надаються на місцевому рівні, таких як охорона здоров'я, освіта, культура та інше.

Проте, необхідно пам'ятати, що децентралізація влади є складним процесом та потребує ефективного управління та розробки стратегічних планів дій. Крім того, її реалізація може зустрічати опір з боку деяких груп населення, які можуть стурбовуватися збільшенням витрат на місцевому рівні. Тому, ефективна децентралізація влади потребує не тільки політичної волі, але

й широкої підтримки громадськості та співпраці між різними секторами економіки.

Узагалі, децентралізація влади може стати важливим чинником розвитку на місцевому рівні, що сприяє зростанню економіки та поліпшенню якості життя місцевих жителів. Вона дозволяє збільшити автономію та відповідальність місцевих органів влади, що в свою чергу стимулює розвиток підприємництва та забезпечує більш ефективне управління ресурсами на місцях. Але для успішної реалізації довготривалої децентралізації влади необхідні ретельна підготовка, аналіз та розробка стратегій та планів дій, врахування потреб місцевих громад та їхньої активної участі в процесах прийняття рішень, ефективна комунікація та співпраця між всіма зацікавленими сторонами.

Також необхідно пам'ятати, що децентралізація влади не є самоціллю, а є інструментом для досягнення певних цілей, таких як забезпечення ефективного управління, зростання економіки та покращення якості життя населення. Тому, важливо не лише провести реформу децентралізації влади, але й визначити конкретні завдання та результати, які вона має допомогти досягти.

Отже, децентралізація влади може стати важливим чинником місцевого розвитку, який сприятиме збільшенню автономії та відповідальності місцевих органів влади, стимулюванню економічного зростання та покращенню якості життя населення. Але її успішна реалізація потребує ефективного управління та розробки стратегій, широкої підтримки громадськості та співпраці між різними секторами економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрєєвої О. М., Колтун В. С. Реформа децентралізації в Україні: здобутки та перспективи : матеріали міжнар. круглого столу до Дня місцевого самоврядування в Україні : монографія. Київ : ННІ ПУДС КНУ, 2021. 259 с.
2. Бакуменко В.Д. Особливості публічного управління та адміністрування: навч. посіб. Київ : Видавництво Ліра-К, 2016. 256 с.
3. Буцька М. Основні принципи децентралізації в Україні. 2018. URL: http://efp.in.ua/journals/2018/5_2018/2.pdf
4. Бюджетний кодекс України : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
5. Венцель В. Реформа децентралізації в Україні та соціальна функція держави: виклики та перспективи. Аспекти публічного управління. 2020. Т. 8, № 1. С. 18–29: [сайт]. URL: <https://doi.org/10.15421/152002>
6. Грень Л.М., Вавренюк С.А., Алієва П.І. Сучасна освіта України: державно управлінський аспект: монографія. Харків: Видавництво Іванченка І. С., 2021. 238 с.
7. Державна служба України з питань геодезії, картографії та кадастру. Децентралізація влади в Україні: історія та сьогодення : [сайт]. URL: <https://land.gov.ua/detsentralizatsiya-vladi-v-ukrayini-istoriya-ta-sogodennya/>
8. Доповідь Всесвітнього банку «Україна»: Регіональний розвиток та децентралізація в умовах конфлікту" від 14.12.2016 : [сайт]. URL: <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine/publication/regional-development-and-decentralization-in-the-context-of-conflict>
9. Євтушенко В.А., Євтушенко Г.В. Державне та регіональне управління: навч. посібник. Харків: ХНУ, 2012. 215 с.

10. Закон України «Про фінансове забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування» : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1349-97-%D0%BF#Text>
11. Закон України «Про місцеві вибори» : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>
12. Закон України «Про засади державної регіональної політики» № 156-VIII : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19#Text>
13. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>
14. Закон «Про засади децентралізації влади в Україні» № 1576-VII : від 03.07.2014 р. : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-18#Text>
15. Законопроект «Про внесення змін до деяких законів України щодо децентралізації влади» : [сайт]. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56942
16. Застрожнікова І. В. Принципи децентралізації в управлінні освітою. Науковий вісник: Державне управління, (1(2)), 59–65 : [сайт]. URL: <https://doi.org/10.32689/2618-0065-2019-2/1-59-65>
17. Інформаційний портал «Open Budget» : [сайт]. URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget/05540000000/info/indicators?year=2022&month=12>
18. Інформаційно-аналітичний портал про децентралізацію в Україні: [сайт]. URL: <https://decentralization.gov.ua/>
19. Інформаційно-аналітичний портал «Децентралізація в Україні : Селидівська Територіальна Громада» : [сайт]. URL: <https://decentralization.gov.ua/newgromada/3751>
20. Керецман В. Ю. Державне регулювання розвитку регіонів України: теорія і практика: монографія. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2019. 512 с.

21. Конституція України (1996) : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
22. Конституція України : Відомості Верховної Ради України. 1996. с. 141
23. Куценко Т., Сіренко Я. Забезпечення фінансової спроможності територіальних громад як пріоритет децентралізації управління. Економічний вісник Донбасу. 2021. № 10. с. 11-20
24. Лісова А.А., Мельник О.І. Перспективні напрями фінансового забезпечення розвитку об'єднаних територіальних громад. Ефективна економіка. 2019. № 12. с. 32-45
25. Ліщинський І. Децентралізація влади в Україні: шлях до успіху. 2018. URL: <https://diplomatspace.com.ua/decentralizaciya-vladi-v-ukrayini-shlyah-do-uspikhu/>
26. Міністерство розвитку громад та територій України. Децентралізація влади як засіб забезпечення розвитку територій та підвищення якості життя населення : [сайт]. URL: <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/rozvytok-gromad/decentralizatsiya-vladi/>
27. Місцеве самоврядування в Україні: сучасний стан та основні напрями модернізації : наук. доп. / [Ю.В. Ковбасюк, К.О. Ващенко, та ін.]. Київ: Національна академія державного управління при Президентові України, 2020. 138 с.
28. Назаркевич І.Б. Державне регулювання структурних змін в економіці України: проблеми та перспективи : монографія. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 356 с.
29. Орловська Ю. В., Кірюхін, Р. О. Децентралізація влади в Україні: проблеми та перспективи розвитку. Дніпро : Економічний простір, 2021. 172 с.
30. Ортіна Г.В. Публічне управління в системі координат: демократія, децентралізація, місцеве самоврядування: тези доповідей Всеукраїнської

науково-практичної конференції : монографія. Мелітополь : ФОП Однорог Т.В., 2019. 407 с.

31. Павлюк Н.В. Соціально-економічний аспект децентралізації державної влади: процеси реформування місцевого самоврядування в Україні. Ефективність державного управління. 2015. № 44. с. 80-86

32. Патока І.В. Фінансове забезпечення сталого розвитку об'єднаних територіальних громад як складова ефективної децентралізації влади в Україні. Ефективна економіка. 2015. № 11. с. 12-22

33. Польова О. Децентралізація у забезпеченні стійкого економічного та соціального розвитку територіальних громад. Економіка та суспільство: [сайт]. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-37-53>

34. Приходченко Л. Л., Саханенко С. Є., Надолішній П. І. Система публічного управління в умовах децентралізації влади: механізми горизонтальної взаємодії : монографія. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2017. 332 с.

35. Програма «U-LEAD з Європою» : [сайт]. URL: <https://www.u-lead.org.ua/>

36. Проект Закону № 5512 від 19.05.2021 «Про місцевий референдум» : [сайт]. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71942

37. Публічне адміністрування в Україні / В.Б. Дзюндзюк та ін. Харків: Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2011. 306 с.

38. Публічне управління сільськими територіями України / Іванова Т.В. та ін. Київ : Фенікс, 2016. 336 с.

39. Регіональне управління: підручник / [Ю.В. Ковбасюка, В.М. Вакуленка, М.К. Орлатого та ін.]. Київ: НАДУ, 2014. 512 с.

40. Ресурсне забезпечення об'єднаної територіальної громади: навч. посіб. / [Борщ Г.А., Вакуленко В.М., Гринчук Н.М. та ін.]. Київ: Рада Європи, 2017. 107 с.

41. Селидівська міська територіальна громада Донецької області : [сайт]. URL: <https://selidovorada.gov.ua/>

42. Сембер С.В., Чубарь О.Г., Машіко К.С. Теоретичні підходи до визначення сутності фінансової спроможності та фінансових ресурсів територіальної громади. *Регіональна економіка*. 2020. № 9. с. 81-90
43. Спасів Н.Я. Сучасна парадигма фінансів об'єднаних територіальних громад: автореф. Тернопіль, 2020. 40 с.
44. Сталий розвиток місцевих громад в умовах децентралізації : монографія / [Ортіна Г.В., Сокіл О.Г., Прус Ю.О., та ін.]. Мелітополь, 2019. 171 с.
45. Уманець Т.В. Стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів України на засадах фінансової децентралізації. *Економічний вісник Донбасу*. 2019. № 3(57). с. 83-88
46. Центр громадського моніторингу та контролю: Децентралізація в дії: міфи та реальність : [сайт]. URL: <https://naglyad.org/uk/2017/03/14/mnb/#prettyPhoto>
47. Шевченко О.В., Романова В.В., Жаліло Я.А. Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні. Київ, 2020. 153 с.
48. *Decentralization and Governance* / J.-P. Faguet. London: School of Economics and Polit[ical Science, 2014. 112 с.
49. *Local Public Finance and Economics: Theory and the Practice - Introduction and Overview* / [H. Kitchen, M. McMillan, A. Shah]. Washington, DC: World Bank, 2019. 37 с.
50. *Sustainable Development: Does fiscal decentralization and eco-innovation promote sustainable environment? A case study of selected fiscally decentralized countries* / [X. Ji, M. Umar, S. Ali, W. Ali]. 2021. № 29(1). с. 79-88